

اوضاع نظامی ایران در دوره نادرشاه

نویسنده:

علی غلامرضایی

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

تابستان ۱۳۹۶

سرشناسه	: غلامرضایی، علی، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدید آور	: اوضاع نظامی ایران در دوره نادرشاه/ نویسنده علی غلامرضایی.
مشخصات نشر	: تهران-ارتش جمهوری اسلامی ایران- دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا- انتشارات دافوس، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	: ۱۶۸ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۶۳-۵۳-۴
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: چاپ قبلی: ۱۳۹۳.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: نادر افشار، شاه ایران، ۱۱۰۰ - ۱۱۶۰ ق. -- جنگ‌ها / Nadir Afshar, Shah of Iran -- Wars
موضوع	: ایران -- تاریخ -- افشاریان، ۱۱۴۸ - ۱۲۱۸ ق. / Iran -- History -- Afsharids, ۱۲۳۵ - ۱۸۰۳
شناسه اثرده	: ایران. ارتش. دانشکده فرماندهی و ستاد. انتشارات دافوس
رده‌بندی کتبه	: ۱۳۹۶ الف ۸ / DSR ۱۲۶۹
رده‌بندی دیوینی	: ۹۵۵/۲۲
شماره کتابشناسی	: ۴۷۸۴۶۲

عنوان: اوضاع نظامی ایران در دوره نادرشاه

مؤلف: علی غلامرضایی

ویراستار: مریم حیدری‌پور

ناظر چاپ: حسین مومنی‌فرد

طرح روی جلد: علیرضا قانع

صفحه آرایشی: سعید واحیدیان

ناشر: انتشارات دافوس

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحه:

تاریخ نشر: تابستان ۱۳۹۶

چاپ دوم

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مدیریت انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۱۲۰,۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس

تلفن: ۶۶۴۱۴۱۹۱ - ۰۲۱

www.dafoosaja.ac.ir

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلفین می‌باشد.

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول : بررسی منابع اصلی	۱۷
فصل دوم : اوضاع ایران در آستانه ظهور نادر	۲۷
اصل و نسب نادر و اقدامات نخستین او	۳۴
فصل سوم : اقدامات سیاسی نظامی نادر قبل از نیابت سلطنت و دفع افغانان	۴۳
نبرد مهماندوست دامغان	۴۶
نبرد در سر دره حراب	۴۷
نبرد مورچه خورت اصفهان	۴۷
نبرد زرقان فارس	۵۰
فتح هرات	۵۶
لشکرکشی طهماسب دوم بر ضد عثمانی ها سال ۱۰۴۴ هجری	۶۰
فرمان نادر (طهماسب قلی خان) در مورد خلع طهماسب دوم و سلطنت شاه عباس سوم	۶۵
فصل چهارم : اقدامات سیاسی نظامی نادر در دوران نیابت سلطنت	۶۷
جنگ با عثمانی	۶۷
نبرد لیلان	۷۲
شورش محمد خان بلوچ	۷۴
تصرف داغستان	۷۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸۰	محاصره گنجه
۸۱	جنگ باغ آورد (مراد تپه)
۸۴	روابط ایران با روسیه
۸۹	فصل پنجم : تثبیت قدرت و فتوحات مهم نادر
۸۹	تثبیت قدرت نادر
۹۳	فتوحات مهم نادر
۹۳	لشکرکشی برای تنبیه بختیاریه
۹۳	تسخیر قندهار
۹۶	لشکرکشی رضا قلی میرزا به بلخ
۹۷	اردوکشی به هندوستان
۱۰۰	جنگ معروف کرنال
۱۰۴	قتل عام دهلی
۱۰۶	پیامدهای حمله به هندوستان
۱۰۸	تسخیر ممالک سند
۱۰۹	تسخیر ماوراءالنهر و خوارزم
۱۱۲	فتح مسقط

۱۱۵	فصل ششم : جنگ با عثمانیها
۱۱۵	کور کردن رضا قلی میرزا
۱۱۷	لشکر کشی نادر به داغستان
۱۱۹	لشکر کشی نادر به خلیج فارس
۱۲۰	جنگهای نادر با دولت عثمانی
۱۲۳	پایان جنگهای ایران و عثمانی
۱۲۷	فصل هفتم : انحطاط حکومت نادر
۱۲۷	شورشهای مهم در زمان نادر
۱۲۷	شورش سام میرزا
۱۲۸	شورش محمد علی رفسنجانی
۱۲۹	شورش فارس
۱۳۲	شورش قاجارها در استرآباد و مازندران
۱۳۵	شورش خوارزم
۱۳۶	شورش بلخ
۱۳۷	شورش مرو و بخارا
۱۳۷	شورش سیستان

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

۱۳۹	شورش کردهای خبوشان
۱۴۰	پایان کار نادر
۱۵۱	فصل هشتم : ارتش نادر
۱۵۱	تاریخچه ارتش در ایران
۱۵۲	ارتش نادر و تشکیلات آن
۱۵۷	شخصیت نظامی نادر
۱۵۸	نیروی دریایی نادر
۱۶۲	نیروی دریایی شمال
۱۶۴	نتیجه گیری
۱۶۶	منابع و مأخذ

کلمه مردمی که می‌خواستند از زیر فشار قهر و جبر درآیند، مبتنی بود و می‌بینیم که در همه جا از سپاه و سردارش استقبال می‌شود، پس آنگاه که حاکمیت دولت جدید تحکیم می‌پذیرد، با وجود شدت عمل‌های بیجا و خشونت‌های توجیه ناپذیر نادر، پیوستگی‌های ظاهری اجتماعی بر پایه قدرت متمرکز سیاسی شکل می‌پذیرد. روستا مرد ابیوردی که از نظر نظامی و قابلیت‌های سوق الجیشی بی‌نظیر بود، نمی‌توانست به سادگی بفهمد که فاصله راه تکیه بر ملت داشتن و یا سرنیزه و زور را واسطه اصلی و معتبر کار یک شمردن، چقدر زیاد است، او فرزند شمشیر و پرورده شمشیر و حاکم بر شمشیر بود و جر این نمی‌دانست که خودی و بیگانه و دوست و دشمن همه را با یک شمشیر براند. موضوع بررسی، سیاست‌های نظامی نادر از دو جنبه حائز اهمیت است: اول ایران دچار فروپاشی در میانه قرن ۱۸ پس از سقوط صفویه را به انسجام و بازگشت به مرزهای پیشین رساند؛ دوم اینکه رویکرد به سیاست نظامی نادر بومی و مبتنی بر حمله برق آسا و غافلگیرانه بود، اما مشکلاتی که در تدبیر این امر وجود داشت کمبود منابع تخصصی پیرامون مسائل نظامی دوره افشاریه بود که با تکیه بر استادان بزرگوار آقایان دکتر جعفر پور، دکتر امامی و دکتر سعیدیان این معضل تا حدود زیادی مرتفع گردید. در نهایت از پیشگاه رحمت و عنایت الهی مسئلت دارم که چراغ هدایت را به راه‌بندگان مخلص خود نگاه دارد و امیدوارم این کتاب در جامعه اهل علم و قلم مورد قبول و عنایت واقع شود.

علی غلامرضایی

پیش گفتار

به نام خداوند جان و خرد کز این برتر اندیشه برنگذرد

خداوند نام و خداوند جای

خداوند روزی ده رهنمای

خداون کیوان و گردان سپهر

فروزنده ماه و ناهید و مهر

مرد دلیر همیشه بزرگان پیش از خود و پهلوانان نژاد خویش را دوست داشته اند و می پوشیده اند از آنها پیروی کنند. برای جوانان هیچ راه پرورش خویهای مردی و جوانمردی بهتر از یاد دادن داستانهای دلیران نیست. اگر آن پهلوان از مردان تاریخ باشد آنچه درباره او می نویسد حقیقت محض و گزارش واقعی حوادث باشد به مراتب اثر آن بیشتر و نتیجه آن برتر است. زیرا که حقیقت همواره بیش از داستان در مردم اثر می کند و در ذهن و خاطر ایشان نقش می زند.

دوره کوتاه حکومت نادر (۱۱۶۰ - ۱۱۴۸ ه. ق) با درخشش در عرصه های منازعات بی پایان و متعدد نظامی داخلی و خارجی همراه بود. دشمن آراییه ها و دشمن کشی ها و جنگ و نزاع های متعددی هم که به وقوع می پیوست، با وجود شرایط نامساعدی که پدید می آورد، در کل مسئله از مرکزیت سیاسی کشور و تشویشات آن نمی نمود. عدم پیوستگی به خارج از کشور، تعادل حیاتی جامعه را برقرار نگاه می داشت و با انضمام بخش های جدا مانده از فلات به خاک اصلی، موقع استقلالی و اکمالی آن را نیز استحکام می بخشید. از مشخصه های دیگر این عصر، این است که در آغاز کار نادر با وجود شورش های داخلی و هجوم های بیگانگان، وحدت ملی و عمومی بر مبنای وحدت

ملک محمود سیستانی نیز از ضعف دولت مرکزی استفاده کرد و در مشهد تاج بر سر گذاشت. تنها قسمتی از ایران در دست طهماسب سرگردان بود. شاه طهماسب درصدد بود بر دشواری‌ها غلبه کند و خواست از ضعیف‌ترین شروع کند که ملک محمود سیستانی در مشهد بود.

در مصاف با او بود که توانست نادر را به جمع سرداران خود اضافه کند که او هم بلافاصله خود را باز یافت و به عنوان سپهسالار کل نیروی شاه طهماسب انتخاب شد و بعد از تصرف مشهد به سمرقند رفت و آنها را نیز مطیع نمود. نادر در جنگ‌های مشهد، هرات، مازندران، سر دره خوار، مورچه خورت و زرقان، نشان داد که نادر دوران است تا اینکه کار اشک را در جنوب دنبال کرد و بساخت. حالا نوبت دولتهای روس و عثمانی بود که می‌بایست خاک ایران را تخلیه می‌کردند و نادر به هر دو دولت پیغام فرستاد که مناطق اشغالی ایران را تحویل دهند. اما امپراتوری عثمانی با نادر جنگ‌های مکرر نمود. این جنگ‌ها با دولت عثمانی هم قابل از پادشاهی و هم بعد از تاج‌گذاری در جریان بود تا اینکه امپراتوری عثمانی مجبور به درخواست صلح و تخلیه خاک ایران شد.

نادر بعد از تسخیر قندهار به هندوستان حمله کرد و غنائم سرشاری به دست آورد. وی بعد از بازگشت پیروزمندانه از هند نیز دست از جنگ برنداشت بلکه به جنگ حتی بر علیه ملت خود در داغستان ادامه داد. اتفاقات بیشماری که پس از نام و نشان‌یابی نادر پیش آمد، دست کم این معنی را می‌رساند که او نه فقط از نظر نظامی مردی سیاست و

مقدمه

تحقیق و تفحص و به قلم کشیدن تاریخ هر کشور از وظایف آگاهان به تاریخ آن جامعه است که نباید از انجام آن طفره روند، از طرف دیگر از شروط پیشرفت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، گمانه زدن در تاریخ است. از آنجا که بنده به تاریخ علاقه وافر دارم و به آن عشق می‌ورزم با انتخاب رشته تاریخ برای تحصیلات عالیه این وظیفه را یافته‌ام تا محاط تاریک و کم‌نور تاریخ را به دیگران نشان دهم که کتاب حاضر نتیجه تلاش برای تحقیق این محاط است.

کشور ایران به گواهی تاریخ با افتخار خود، پادشاهان، سرداران و فرماندهان بزرگی را پرورش داده که نه تنها تاریخ این مرز و بوم، بلکه تاریخ جهان از شاهکارهای شگفت آنان آرایش شده است. پیدایش نادرشاه یکی دیگر از شاهکارهای سرزمین ایران است که تاریخ این مرز و بوم به داشتن چنین فرزند دلیری بر خود می‌بالد.

در محاصره اصفهان توسط محمود افغان بود که برای درباریان تصمیم گرفتند که طهماسب دوم را به ولایتعهدی انتخاب کنند و به قزوین بفرستند که برای پایتخت چاره‌ای بیندیشد و اقداماتی جهت شکستن محاصره انجام دهد که آن‌ها را به خود بیچند اصفهان سقوط کرد و طهماسب دوم در قزوین به‌عنوان پادشاه تاج بر سر گذاشت. وی بیشتر به عیش و نوش مشغول بود و در فکر چاره‌ای برای مملکت نبود تا اینکه دولت‌های روس و عثمانی قسمت بیشتر از غرب و شمال غرب را تصرف کردند.

مدیر و کاردان و در همان حال استراتژیستی بی‌مانند است که حتی در میان بزرگان جهانی این فن هم به حقیقت بزرگ‌ترین آنان است، بلکه از نظر درک و فهم اوضاع و احوال روزگار و شناخت امور اجتماعی و سیاسی و اقتصادی عصر خود نیز کم‌نظیر است. این سخن جیمز فریزر که در زمان خود نادر نوشته شده است، شنیدنی است: «در میان صفات بی‌نظیر نادر، حافظه او خالی از غرابت نیست، کمتر چیزی است که کرده و گفته باشد و به خاطر نیاورد.

تمام صاحب‌منصبان و عساکر بیشمار خود را به اسم می‌خواند و تمام سربازهای خود را که مدتی است بدمت برده‌اند، می‌شناسد و اگر به یکی احسانی یا تنبیهی کرده باشد به خاطر می‌آورد. به یاد دارد و نفری شش تقریر می‌کند که بنویسد و در همان وقت سایر امور حکم می‌کند. همه را به ترتیب و بلا تأمل ادا می‌نماید. شنیده‌ام در وقت جنگ هنر او عجیب است، باور نمی‌توان کرد که به چه زودی طرف غالب و مغلوب را تشخیص می‌دهد و به چه اهتمام به قشون خود مدد می‌رساند ...».